

Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΤΗΤΑ, ΩΣ ΕΙΔΟΠΟΙΟΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑ

Δεν είναι δυνατόν να πετύχει ο άνθρωπος κάτι μη ανθρώπινο. Κάτι που δεν είναι, δηλαδή, μέσα στα όριά του. Η αντιπαλότητα, η ανταγωνιστικότητα, ο φόβος, τα μίσση και τόσα άλλα χαρακτηριστικά ανήκουν στη φύση του ανθρώπου, γιατί αναδύονται από εγγενείς ανάγκες του. Αυτά τον διατηρούν στη ζωή! Είναι δυνατόν να ζήσει άνθρωπος χωρίς να έχει επίγνωσή του φόβου, τη θλίψη, την όρεξη τού νέου, την επιτυχία για ευτυχία; ασφαλώς όχι. **Αρκεί μόνον να τα ελέγχει και να τα διατηρεί στο κρίσιμο εκείνο σημείο που του δίνουν δύναμη, πείσμα και θάρρος για ενέργεια και δράση. Να μείνουν, δηλαδή, στα ανθρώπινα μέτρα.**

Η ευγενής άμιλλα είναι η ψυχή της προόδου. Ο αθέμιτος ανταγωνισμός είναι καταστροφικός, γιατί συνιστά υπερβολή. Και κάθε υπερβολή είναι κάκιστη και βλαβερή και επικίνδυνη. Αλλά και η απόλυτη ισότητα, η απόλυτη ελευθερία χωρίς αδελφοσύνη που αποδέχεται σε ανθρώπινο βαθμό την **πραότητα καταλύουν την κοινωνία.** Μόνον οι σοφοί, οι άγιοι και ο Θεός δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα και διλήμματα. Αλλά στην εποχή μας δεν ευδοκίμουν ούτε οι σοφοί ούτε οι άγιοι. Ελάχιστοι φιλόσοφοι έχουν απομείνει.

Μπορούμε, όμως, να δημιουργήσουμε **ανθρώπινες κοινωνικές συνθήκες** με τη διεύρυνση της θαλπωρής και ασφάλειας που νιώθει το νεογέννητο στην αγκαλιά της μάνας του. Να αναπτύξουμε συνθήκες τέτοιες, όπου ο καθένας να νιώθει **ότι ανήκει σε ένα σύνολο στο οποίο θέλει και εκείνο τον θέλει ως μέλος του. Αυτό είναι ανθρωπίνως εφικτό.** Υπάρχουν λαοί που το έχουν πετύχει και μάλιστα θαυματοουργούν στο παγκόσμιο σκηνικό και όχι πάντα λόγω μεγέθους, αλλά **ανθρώπινης ποιότητας,** που επιτυγχάνεται με την **ολιστική παιδεία,** την αγωγή και κουλτούρα. Το μπορούμε και εμείς αρκεί να μη φθάνουμε πάντα στα άκρα. Στη **διχαστασία.** Στον αυτοκαταστροφικό ανταγωνισμό και το μίσος.

Γνωρίζουμε όλα σχεδόν που έχουμε ανάγκη να γνωρίζουμε. Φθάσαμε στο φεγγάρι. Φτιάξαμε βόμβες που καταστρέφουν τον Πλανήτη μας, όχι μία αλλά πολλές φορές. Επικοινωνούμε άμεσα με όλους τους κατοίκους της Γης. Ξέρουμε ακόμη το πως δημιουργήθηκε η ζωή και επεμβαίνουμε ακόμη σε αυτή. Αλλά δεν έχουμε ασχοληθεί, δεν γνωρίζουμε ούτε την αξία της, ούτε την ουσία της και το χειρότερο δεν πιστεύουμε καν στην ανθρώπινη **αγάπη** ούτε στη δύναμή της για επίτευξη **κοινωνικής συνοχής.**

Η αγάπη συνιστά την ύπατη δύναμη συνοχής της ζωής μας και έχει ταυτισθεί, ορθότατα, με το Θεό. Ως ολότητα είναι ασύλληπτη από τον ανθρώπινο νου, αλλά η ψυχή, όταν την απαντήσει, την αναγνωρίζει αμέσως και πλημμυρίζει από ολβιότητα.

Έρωτας: Ο Αριστοφάνης λέει για τον έρωτα, ό,τι ακριβώς θέλουμε όλοι να πιστέψουμε. Αυτό που ονειρευόμαστε. Τον ολοκληρωμένο έρωτα που μας γεμίζει και μας ολοκληρώνει: το αίσιο πάθος. Ο Σωκράτης μιλάει για τον έρωτα έτσι, όπως είναι. Θεωρεί τον έρωτα ανολοκλήρωτο και καταδικασμένο στη στέρση, που μας καταδικάζει στη δυστυχία. Ο Αριστοφάνης δεν κατάλαβε, ότι ο έρωτας δεν είναι Θεός, ούτε θεός και είναι γιος της Πενίας και του Πόρου. Μια σπαρακτική ένδεια. Ο Πλάτων, δια του στόματος του Αγάθωνα, θεωρεί ότι η νεότητα, η τρυφερότητα, η ομορφιά, η γλυκύτητα, η δικαιοσύνη, η εγκράτεια και όλες οι αρετές έχουν τον έρωτα ως προέλευση. Αυτό, όμως, συνήθως ξεχνιέται.

Φιλία: Ο Αριστοτέλης τα έχει πει, ίσως, όλα για τη φιλία. Είναι «καθαυτό επιθυμητή και συνίσταται περισσότερο στο να αγαπά κανείς παρά να αγαπιέται». Η φιλία είναι η συνθήκη της ευτυχίας, καταφύγιο ενάντια στη δυστυχία, χρήσιμη, ευχάριστη και καλή ταυτόχρονα. Είναι πιο σημαντική από τη **δικαιοσύνη** γιατί την εμπεριέχει. Είναι ταυτόχρονα η υψηλότερη έκφραση και υπέρβαση της **πίστης.** Οι φίλοι χαίρονται ο ένας τον άλλον και τη φιλία τους. Δεν μπορεί κάποιος να είναι φίλος με όλους, ούτε να έχει πάρα πολλούς φίλους. Πραγματική φιλία αναπτύσσεται όπου υπάρχει δυνατότητα ανταπόδοσης. Δεν υπάρχει φιλία δίχως κάποιας μορφής ισότητας. Η φιλία των κατ' εξοχή φίλων.

Αγάπη: Στην αρχαία ελληνική γλώσσα το «φιλείν» σημαίνει αγαπάω, όποιο και εάν είναι το αντικείμενο αυτής της αγάπης και η «φιλία» αναφέρεται κυρίως σε διαπροσωπικές σχέσεις. **Με τη φιλία μπαίνουμε στο χώρο της αγάπης. Ένας φίλος που δεν αγαπάμε θα έπανε να είναι φίλος.** Μια αγάπη που δεν έχει να κάνει με την έλλειψη και που δεν είναι έρωτας. Είναι **έλλειψη στο χρυσό μέτρο της.** Είναι **ενέργεια, δύναμη, όρεξη.** Αν η πείνα είναι έλλειψη τροφής και επομένως οδυνηρή, η όρεξη είναι

διάθεση για φαγητό. Η επιθυμία είναι χαρά. Αμοιβαία **στοργή και αγάπη**. Χαρά να αγαπάς και να αγαπιέσαι. Κοινή ζωή. Κοινή ευθύνη. Αμοιβαία απόλαυση και εμπιστοσύνη. Μία **ενεργός αγάπη**.

Υπάρχει πάντα ένα κρίσιμο σημείο, από το οποίο αναδύεται η **ειδοποιός διαφορά του ανθρώπου**. Η **ανθρωπινότητα** ή εάν θέλετε η **ανθρωπιά** μας. Να αγαπάμε όχι για λόγους καθαρής ανταποδοτικότητας, ισότητας και ανταμοιβής αλλά **αγάπη και μόνον για την αγάπη**. Η αγάπη που αναδύεται ακριβώς τη στιγμή που το νεογέννητο επιζητά τη θηλή της μητέρας του. **Ποια απληστία έχει το μικρό! Ποια γενναιοδωρία η μητέρα!** Το μικρό δεν νιώθει τίποτε άλλο από την επιθυμία, από την ενόρμηση και από το ζώδες. Στη μητέρα δεν υπάρχει ούτε ίχνος από αυτά. Κυριαρχεί η **αγάπη, η θηλότητα, η τρυφερότητα, η ευστοργία**. Κάτι που παρατηρείται σχεδόν σε όλα τα θηλαστικά, αλλά στον άνθρωπο κορυφώνεται στον ύμνο της **συνειδητής γέννησης νέου ανθρώπου με το να αγαπά χωρίς όρους, όπως η Μητέρα**.

Αυτή τη στιγμή της αγάπης **ξαναγεννιέται και το ανθρώπινο πνεύμα**. Εδώ, στον ύπατο ανθρώπινο αναβαθμό αγάπης, τη στιγμή της συμμετοχής του ανθρώπου στη ζωική ενέργεια που ταυτίζεται με **την αγάπη, τη χαρά και την ολβιότητα**, ίσως, έχουμε και την **εμφάνιση του Θεού!**

Η δημιουργία από τη μεριά του Θεού είναι πράξη όχι διάχυσης αλλά **απόσυρσης**. Δέχθηκε μια έκπτωση, ένα άδειασμα σε από ένα κομμάτι ύπαρξης της θεϊκότητάς του. **«Ο Θεός επέτρεψε να υπάρξουν πράγματα άλλα από Εκείνον, απείρως μικρότερης αξίας από Εκείνον**. Ο Θεός εκχωρεί μέρος διαφορετικά δεν θα υπήρχε ο κόσμος. Ο Θεός υποχωρεί ή καλύτερα συν-χωρεί (συγχωρεί). Οι γονείς επίσης. Γι' αυτό η καθαρή αγάπη είναι **υποχώρηση και συγχώρηση**. Με την αγάπη αφήνουμε περισσότερο ελεύθερο χώρο. Αυτό συνιστά καθαρή **γενναιοδωρία**. Η **αγάπη είναι το αντίθετο της δύναμης**. **Αλλά πιο δυνατή από τη δύναμη**. Ο Χριστός ζήτησε να απαρνηθούμε τους εαυτούς μας...». Αυτό είναι το **πνεύμα του Χριστού**, αυτό είναι το πνεύμα του Γολγοθά. **Ο Θεός είναι αγάπη**.

Η **Χριστιανική αγάπη** είναι η αυθόρμητη και χαρισμένη δίχως κίνητρο, δίχως όφελος, ακόμη και δίχως λόγο. Αυτό τη **διαφοροποιεί σαφώς από τον έρωτα**, που είναι πάντα άπληστος, εγωιστικός, με κίνητρο αυτό που πάντα του λείπει, που πάντα καταξιώνεται από τον άλλον. Την **διαφοροποιεί και από τη φιλία**, η οποία δεν είναι ποτέ ιδιοτελής (αφού το συμφέρον των φίλων είναι και δικό μου συμφέρον). Ιεροί Πατέρες της Εκκλησίας, περισσότερο ρεαλιστές και άνθρωποι, μπόρεσαν να δείξουν πώς **περνάμε από την αγάπη για τον εαυτό μας στην αγάπη για τον άλλο και στη συνέχεια από την ιδιοτελή αγάπη για τον άλλον στην ανιδιοτελή**. Από τη φιληδονία στη φιλοστοργία και μετά στην ευσπλαχνία, στην ελεήμονα αγάπη. Με άλλα λόγια από τον **έρωτα** στη **φιλία** και αργότερα, ενίοτε εν μέρει ως προοπτική, από **τη φιλία στην αγάπη**.

Για όσους, πιθανώς, δεν πιστεύουν στο Θεό! Ίσως μια κάποια ιδέα **ανθρωπιάς**, που όλοι συμμερίζονται: είναι αυτό που οι Αρχαίοι Έλληνες ονόμασαν **φιλανθρωπία**, την οποία όρισαν ως **«μια φυσική κλίση αγάπης προς τους ανθρώπους»**. Έναν κοινό τρόπο ύπαρξης που οδηγεί στην **αγαθοεργία** και στην **ευμένεια** απέναντί τους. Μιλάμε για μια **διευρυμένη φιλία** εμπλουτισμένη με πολλά στοιχεία, καθόσον είναι ανοιχτή σε όλη την ανθρωπότητα. **«Αγκαλιάζει όλη την οικουμένη»**(Επίκουρος). Φως ιλαρό, γλυκό φως, που φωτίζει κάθε άνθρωπο, γνωστό, άγνωστο, κοντινό ή μακρινό, εν ονόματι μιας **ανθρωπότητας**, μιας κοινής ζωής, μιας κοινής ανημποριάς. Πώς να μην αγαπάμε, έστω και λίγο, εκείνον που μας μοιάζει, ζει όπως και εμείς, που υποφέρει όπως και εμείς, που θα πεθάνει όπως και εμείς; Όλοι μπροστά στη ζωή είμαστε αδέρφια, ακόμη και εάν έχουμε αντιθέσεις, ακόμη και εάν είμαστε εχθροί. **Όλοι αδέρφια μπροστά στον θάνατο**. Μια **αγάπη, ως εάν αδελφοσύνη των θνητών**.

Το **«αγάπα τον πλησίον σου ως εαυτό»** είναι ανθρωπίνως δυνατό; **Μάλλον όχι**. Αλλά **παραμένει ως οδοδείκτης**. Μας δείχνει ότι **δεν υπάρχει άλλος από το δρόμο της αγάπης**. Φαίνεται αυτό σαν να σκοτώνουμε τον εαυτό μας! και όντως έτσι είναι. Τον στριμώχνουμε σε τέτοιο σημείο σαν να λέμε «ότι πρέπει να πεθάνει, όπως ένας σπόρος, για να απελευθερώσει την ενέργεια που εμπεριέχει», όπως διατύπωσε η Βέλ.

Θαρρούμε, ότι η ελεήμων αγάπη είναι αρετή. Ακόμη και η φιλία είναι αρετή. Γιατί απαιτείται να αποκτήσουμε με τη θέλησή μας **εσωτερική δύναμη**, ώστε να τιθασέψουμε τα κεντρομόλα, προς

εαυτόν, ένστικτα. Η τριχοτόμηση (έρως-φιλία- αγάπη) είναι μάλλον σχηματική. Τα όρια δεν είναι απαράβατα. **Η ανθρωπότητα, ως μια συνέχεια μπορεί οδηγήσει συνεχώς πλησιέστερα στον στενότερο πνευματικό δεσμό των ανθρώπων.**

Η αγάπη στην ύπατη, χωρίς όρους, μορφή της **υπερκαλύπτει όλες τις αρετές.** Στην ουσία τις **προϋποθέτει. Δεν πραγματώνεται σχεδόν ποτέ** και αυτός είναι ο λόγος που **είναι οι αρετές απαραίτητες.** Φυσικά δεν θα υπήρχε λόγος να μιλήσουμε για ηθική, δικαιοσύνη, γενναιοδωρία, σωφροσύνη, σύνεση, θάρρος, γλυκύτητα, εγκράτεια, συμπόνια, ταπεινότητα, ανοχή, καλή πίστη όταν υπήρχε η **ελευθέρων, χωρίς όρους αγάπη.**

Ο Πλάτωνας το είχε δει νωρίτερα ότι υπάρχει ένας ορίζοντας πέρα από τον έρωτα και τη φιλία. Μια **περιοχή του πνεύματος**, όπου τίποτε πια δεν λείπει και όπου τα πάντα αναδύουν ολβιότητα και χαρά. Αυτό ονόμασε **Αγαθό** και αργότερα το ονόμασαν **Θεό**, που δεν είναι τίποτε άλλο, ίσως, από την **Αγάπη** στο μέτρο το ανθρώπινο, που βιώνουμε ή νιώθουμε τουλάχιστο στην **απουσία της** την αξία της και την αναγκαιότητα επιδίωξης.

Η **μεταρσιωμένη σε αρετή αγάπη** πρέπει να καλλιεργηθεί σε όλα τα πεδία της Παιδείας, γιατί συνιστά το ουσιαστικότερο **αντιστήριγμα του εγωτισμού. Η αγάπη(το αγαπών) είναι η υπέρτατη αξία της ζωής και η ύπατη αρετή!** Το αλφαβητάρι όλων των αρετών. **Ό,τι είναι το οξυγόνο για την υγεία του ανθρώπου είναι η αγάπη για την ψυχική του υγεία.** Για την **αγάπη του ελέους** δεν μπορεί να γράψει κανείς κάτι παραπάνω από τον **ύμνο στην αγάπη του Αποστόλου Παύλου**(Προς Κορινθίους Α΄ Επιστολή)¹

Για την ανθρώπινη αγάπη, ίσως, η καλύτερη διατύπωση είναι εκείνη του **Σοφοκλή** που έβαλε στα χείλη της Αντιγόνης: **«Ού τοι συνέχθειν, αλλά συμφιλείν έφυν».** Πιο μεγαλείο για τις ανθρώπινες σχέσεις: να πιστεύουμε ότι πρέπει να προηγείται πάντα στις επιλογές μας η **αγάπη** και να μην υπερτερεί το μίσος. **Το να αγαπάμε σημαίνει ότι αναζητούμε τη δύναμη έξω από τον εαυτό μας.** Ενώ **το μίσος ξεχειλίζει από μέσα μας.**

Για να προσεγγίσει, όμως, με κάποια σχετική επιτυχία ο άνθρωπος τις τρεις θεολογικές αρετές(πίστη ελπίδα και αγάπη) είναι υποχρεωμένος να διανύσει μια πορεία επίμοχθης αριστοποίησης με την διαρκή καλλιέργεια ουσιαστικά ενός **ολογράμματος αρετών.**

Με απώτερο στόχο το **«γεννήθηκα για να αγαπώ και όχι για να μισώ»** και με πλέον γόνιμο ορίζοντα αγαθού την Πατρίδα, ως ισότιμο Μέλος της Διεθνούς Κοινότητας, απαιτείται, παράλληλα με την εξειδικευμένη εκπαίδευση, η **καλλιέργεια της ολιστικής παιδείας**, που αποβλέπει στην καλλιέργεια των θεμελιωδών αρετών του **σκέπτεσθαι** (φρόνηση, γνώση, αλήθεια), του **συναισθάνεσθαι** (θάρρος, κάλλος, γλυκύτητα, πραότητα) και του **πράττειν το αγαθό** (γενικό καλό, ηθική, δικαιοσύνη).

Τότε αναδύονται η αναγκαία για καταβολή προσπάθειας **Πίστη, όπως η Ελπίδα και τελικά η Αγάπη.** Δρόμος δύσβατος, γι' αυτό τον αποφεύγουμε και ως ανθρωπότητα οδηγηθήκαμε στη δυστυχία, απόγνωση και απελπισία.

Όμως η «ανάγκη κρατεί πάντων»! Τα πάντα δοκιμάσθηκαν και «πτώχυσαν».

Πρέπει να αναζητήσουμε την αγάπη τις Άγιες Μέρες που έρχονται.

Δεν έχουμε άλλη επιλογή.

Δημήτρης Μπάκας

11 Απρ. 2023

---

¹ **Ελληνιστική κοινή:** Εάν ταις γλώσσαις των ανθρώπων λαλώ και των αγγέλων, αγάπην δε μη έχω, γέγονα χαλκός ηχών ή κύμβαλον αλαλάζον.